

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

*МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ*
**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

14–15 листопада 2019 року
м. Ірпінь

УДК 339.543:316.48(477)ООС(06)
ББК 67.9(4Укр)301.143.1я431
Є80

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції
Університету державної фіскальної служби України
(протокол від 19.11.2019 № 8).*

Науковий керівник конференції

Пашко П. В. – ректор Університету державної фіскальної служби України, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Організаційний комітет конференції

Голова оргкомітету:

Чмелюк В. В. – кандидат юридичних наук, проректор з питань підготовки кадрів податкової міліції – начальник Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, полковник податкової міліції, учасник бойових дій.

Голова науково-методичної ради оргкомітету:

Єрмоєнко Е. А. – професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету ДФС України, кандидат педагогічних наук, президент Національної федерації бойового хортингу України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, майстер спорту України міжнародного класу, майор десантно-штурмових військ ЗС України, учасник бойових дій.

Заступники голови оргкомітету:

Гришук В. Л. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки, підполковник податкової міліції, учасник бойових дій;

Бухтіяров О. А. – кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки, учасник бойових дій.

Члени оргкомітету:

Параниця С. П. – кандидат юридичних наук, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки, учасник бойових дій;

Антоненко С. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету ДФС України;

Бадьора С. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету ДФС України;

Гарбовський Л. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Університету ДФС України.

Є80 Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 листопада 2019 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2019. – 1635 с.

Збірник містить наукові роботи учасників конференції, дослідження з педагогіки, психології, філософії, історії, теорії і методики викладання бойового хортингу, проведені відповідно до угоди про співпрацю між Національною федерацією бойового хортингу України та Університетом державної фіскальної служби України. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.

**УДК 339.543:316.48(477)ООС(06)
ББК 67.9(4Укр)301.143.1я431**

Єрмоєнко Е. А. Визначення гліколітичної ізометричної працездатності м'язів великих м'язових масивів на рівні максимального довільного зусилля спортсмена бойового хортингу	568
Сокол Є. М., Єрмоєнко Е. А., Кіблицький Р. В. Бойовий хортинг як ефективний засіб фізичної та психічної реабілітації людини .	580
Єрмоєнко Е. А. Український військово-бойовий звичай проведення рукопашних сутичок як традиційне підґрунтя системи бойового хортингу	598
Шевчук В. С., Єрмоєнко Е. А., Гречаний О. М. Вплив козацького військового звичаю на процес становлення і розвитку тренувальних методик системи бойового хортингу	613
Єрмоєнко Е. А. Застосування спеціалізованих методик бойового хортингу для підготовки співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях	635
Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як елемент традиційної бойової культури української нації	652
Демчук С. Р., Єрмоєнко Е. А., Гречаний О. М. Бойовий хортинг як досконала система самооборони української нації	672
Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – висококонкурентний вид українського єдиноборства на міжнародній арені	690
Куцкір М. С., Єрмоєнко Е. А., Кукушкін К. М. Філософські орієнтири виховання в учнів системи бойовому хортингу відданого служіння українському народові	708
Єрмоєнко Е. А. Духовно-патріотичне виховання та військово-спортивна підготовка учнів бойового хортингу до захисту інтересів України	724
Дорошенко М. М., Єрмоєнко Е. А., Гречаний О. М. Морально-етичні норми філософського і психологічного характеру бойового хортингу як українського національного виду єдиноборства	738
Мірчев Д. В., Єрмоєнко Е. А., Зуб Р. В. Система декларованих принципів виховання особистості у процесі навчально-тренувальних занять бойовим хортингом	754
Сікан В. Ю., Єрмоєнко Е. А., Кукушкін К. М. Біолого-генетичні та психолого-соціальні резерви здоров'я спортсменів бойового хортингу	770
Семигал О. М., Єрмоєнко Е. А., Бабурнич С. А. Користь людському організму від фізичних вправ бойового хортингу	787
Демідова В. В., Єрмоєнко Е. А., Карасевич С. А. Систематичне використання фізичних навантажень та організація оздоровчої рухової активності спортсменів бойового хортингу	805
Рибалко В. Б., Єрмоєнко Е. А., Бабурнич С. А. Цілеспрямований вплив на фізичний і морально-емоційний розвиток людини тренувальними засобами бойового хортингу	824
Щербина В. В., Єрмоєнко Е. А., Бабурнич С. А. Функціональна структура здорового способу життя учня бойового хортингу	838

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МЕТОДИК БОЙОВОГО ХОРТИНГУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

ЄРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович

*кафедра спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки
Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників
податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, м. Ірпінь.*

Анотація. У даній статті описано особливості застосування спеціалізованих методик бойового хортингу для підготовки співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях, проаналізовано види правоохоронної діяльності та дії співробітників правоохоронних органів в екстремальних умовах із застосуванням засобів сучасного національного виду спорту бойового хортингу та підходи до визначення сутності, змісту і завдань професійної діяльності правоохоронців. Розглянуто напрями виховання і вдосконалення фізичних і морально-етичних якостей співробітників правоохоронних органів у процесі служби. Наголошується на необхідності підвищення техніко-тактичної, функціональної підготовленості. Виділено елементи формування бойової готовності до дій в екстремальних та особливих ускладнених умовах. Розглянуто технічні характеристики спорядження співробітників правоохоронних органів. Пропонуються рекомендації щодо впевнених дій співробітників при пожежі, небезпеці вибуху, витіку газу, завалах будівель, зіткненні зі злочинцем, який здійснює постріли з вогнепальної зброї тощо. Показані напрями підвищення функціональної, тактичної, психологічної підготовки та поліпшення технічних навичок через вдосконалення фізичних якостей: сила, витривалість, швидкість, спритність, гнучкість. Надано методичні рекомендації щодо коригування програми фізичної та функціональної підготовки співробітників правоохоронних органів у процесі занять бойовим хортингом та в бойових умовах.

Ключові слова: спеціалізовані методики бойового хортингу, дії в екстремальній ситуації, бойовий хортинг, правоохоронні органи, співробітники.

Актуальність наукового дослідження. Оперативна діяльність співробітників правоохоронних органів як джерело екстремального досвіду і особливостей професійного здоров'я особистості визначається і регламентується законодавством України, у такому вигляді, що правоохоронні органи в своїй діяльності керуються Конституцією України, Законами України та іншими нормативними правовими актами України, міжнародними договорами України, статутами та іншими нормативними правовими актами областей і територіальних громад в Україні, виданими в межах їх повноважень [1–12; 18–29].

У законодавчих актах зазначається, що правоохоронні органи в Україні – це система державних органів виконавчої влади, покликаних захищати життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, інтереси суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань та наділених правом застосування примусових заходів.

У системі правоохоронних органів України впроваджується бойовий хортинг – професійно-прикладний вид спорту правоохоронців, засоби якого активно використовуються для фізичної та психологічної підготовки співробітників до дій в екстремальних ситуаціях.

Завданнями правоохоронних органів є:

забезпечення безпеки особистості; попередження і припинення злочинів та адміністративних правопорушень;

виявлення і розкриття злочинів;

охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки;

захист приватної, державної, муніципальної та інших форм власності;

надання допомоги фізичним і юридичним особам у захисті їх прав та законних інтересів тощо.

У діяльності співробітників правоохоронних органів виділяється кілька характеристик:
діяльність є різновидом державної служби;
діяльність будується на принципах законності, гуманізму, поваги прав людини і гласності;
діяльність проходить в умовах конспірації і необхідності збереження її співробітниками службової таємниці;

діяльність характеризується екстремальністю, пов'язаною з наявністю різних стрес-факторів (підвищена відповідальність, небезпека для здоров'я) і психічними перевантаженнями в роботі.

У процесі занять бойовим хортингом співробітники правоохоронних органів вивчають прийоми рукопашної сутички, які стануть у професійній нагоді для затримання і конвоювання злочинців, тренують професійні навички щодо дій в екстремальних ситуаціях громадського і побутового характеру. Слід сказати, що діяльність співробітників правоохоронних органів передбачає службову дисципліну, внутрішній розпорядок, обов'язки і права особового складу підрозділів. Наприклад, дисципліна в органах внутрішніх справ – це суворе і точне дотримання особовим складом порядку і прав, встановлених законодавством України, статутами, а також наказами та інструкціями Міністерства внутрішніх справ України [13].

Виклад основного матеріалу. Бойовий хортинг є професійно-прикладним видом спорту правоохоронних органів і його засоби активно застосовуються для підготовки співробітників поліції та інших правоохоронних органів для підтримання службової дисципліни, формування впевнених навичок виконання службових обов'язків у моменти виникнення несподіваних умов і екстремальних ситуацій. Дисципліна в правоохоронних органах ґрунтується на високій свідомості, переконаності і глибокому розумінні своїх завдань кожною особою особового складу підрозділів, а також свого службового обов'язку та особистої відповідальності за доручену справу.

Жорстка дисципліна в правоохоронних органах досягається:

1) вихованням в осіб особового складу високих моральних і ділових якостей, свідомого ставлення до виконання службових обов'язків;

2) підтриманням неухильного дотримання законності і порядку;

3) повсякденною вимогливістю начальників до підлеглих, постійною турботою про них, повагою до їх особистої гідності;

4) вмінням поєднанням і правильним застосуванням заходів переконання і примусу.

Особи особового складу правоохоронних органів зобов'язані: беззавітно служити своїй Батьківщині, не шкодувати сил і самого життя при виконанні службового обов'язку; суворо дотримуватися і виконувати законність, вимоги Присяги, статутів і бути прикладом дисциплінованості, чесності, правдивості, старанності, працьовитості та високої культури; дотримуватися моралі; виявляти високу політичну пильність, суворо зберігати державну та службову таємницю; виявляти повагу до начальників, старших за званням, сприяти їм у підтриманні порядку, дисципліни, суворо дотримуватися форми одягу, правил ввічливості і віддання військового вітання; постійно підвищувати свої професійні знання; досконало знати і берегти все озброєння і спеціальну техніку, всіляко оберігати народне майно [14–17].

Аналіз існуючих підходів до професіографічного опису особистості співробітників правоохоронних органів дозволяє визначити, що в цьому питанні виділяють наступні види діяльності співробітників правоохоронних органів.

Оперативно-розшукова діяльність. Ця діяльність є провідною для широкого кола працівників поліції, в тому числі для співробітників карного розшуку, підрозділів по боротьбі з економічними злочинами та організованою злочинністю, оперативно-пошукових підрозділів, відділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків і деяких інших служб.

Психологічні якості і вміння, якими має володіти співробітник правоохоронних органів:

здатність вирішувати професійні завдання в ситуаціях, що супроводжуються високим ступенем особистого ризику і небезпеки для життя;

готовність до застосування прийомів бойового хортингу та ситуацій силового єдиноборства зі злочинцями; підвищена відповідальність за свої дії («відсутність права на помилку»);

здатність до рольового перевтілення, вміння видавати себе за інших людей, майстерно розігрувати ролі різних соціальних і професійних типів;

мовна винахідливість, вміння швидко і вірогідно пояснити критичну ситуацію іншому, приховуючи при цьому щирі наміри.

Діяльність з дізнання та розслідування злочинів. Цей вид діяльності є основним для дізнавачів, слідчих і експертів-криміналістів органів внутрішніх справ, а її зміст вимагає знання тактики і методики розкриття і розслідування конкретних злочинів, прийомів проведення окремих слідчих дій, способів встановлення психологічного контакту з іншими людьми [30–42].

Особистісні якості, які визначають успішність роботи співробітників правоохоронних органів: мотиваційно-ціннісні особливості (розвинута правосвідомість, чесність, принциповість, сумлінність, старанність тощо);

пізнавальні якості (високий рівень інтелекту, гнучкість розумових процесів: творче мислення, спостережливість, вміння прогнозувати, розвинена інтуїція, гарна пам'ять, розвинена довільна увага тощо);

комунікативні якості (уміння встановлювати психологічний контакт, володіння комунікативною технікою поведінки, наявність організаторських якостей тощо).

Діяльність з охорони громадського порядку і безпеки. Цей різновид діяльності є провідним для патрульно-постової служби поліції, дорожньо-патрульної служби ДАІ, муніципальної поліції. Загальна характеристика цієї діяльності – цілеспрямоване спостереження і припинення правопорушень у громадських місцях.

Особистісні якості співробітників правоохоронних органів: наявність певного життєвого і професійного досвіду; інтерес до людини, її переживань, здатність до емпатії; впевненість у собі, наполегливість, здатність до протидії порушникам правопорядку.

Охоронна діяльність. Це основна діяльність для співробітників позавідомчої поліції охорони. Її головна мета – охорона матеріальних цінностей державної і приватної власності. Зміст охоронної діяльності полягає в ретельному спостереженні за охоронними об'єктами і припиненні протиправних посягань на майно, що охороняється.

Істотними якостями співробітників правоохоронних органів для успішного виконання посадових обов'язків є:

спостережливість і увага (стійкість уваги, розподіл уваги; хороший обсяг уваги, вміння бачити малопомітні зміни на об'єкті, що охороняється);

емоційні і вольові якості (емоційна стійкість; самовладання; завзятість у подоланні труднощів; висока активність; відповідальність; самокритичність тощо);

інтелектуальні якості (вміння вибрати з декількох варіантів вирішення оптимальний; здатність прийняти рішення при нестачі інформації; вміння визначити обсяг інформації, потрібний для ухвалення рішення тощо);

комунікативні якості (здатність знайти доцільну в залежності від ситуації форму спілкування; вміння злагоджено діяти з іншими співробітниками тощо).

Необхідно також сказати, що служба в правоохоронних органах у звичайних та екстремальних умовах має на увазі наявність несприятливих для здоров'я співробітників стресових або психогенних факторів. Але все частіше перед співробітниками органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів ставляться складні і відповідальні завдання, вирішувати які доводиться в екстремальних умовах.

Екстремальними (від лат. *Extremum* – *граничний, крайній*) називають ситуації, які ставлять перед людиною великі труднощі, зобов'язують її до повного, граничного напруження сил і можливостей, щоб впоратися з ними і вирішити завдання, що стоять перед нею. Під екстремальними ситуаціями ми маємо на увазі виконання співробітниками правоохоронних органів оперативно-службових завдань у бойовій обстановці.

Незважаючи на те, що війни як такі закінчилися, проте, конфлікти, в тому числі і збройні, періодично виникають. І дозвіл таких конфліктів, безумовно, лягає на плечі співробітників правоохоронних органів [43–56]. Поїздки в так звані «гарячі точки» є службовою необхідністю. Це означає, що співробітники піддаються не тільки фізичній загрозі (здоров'ю, життю), але і сильному психотравмуючому впливу.

Психотравмуючий вплив на співробітників правоохоронних органів може бути наступним:

потужним і одноразовим (застосування зброї, затримання озброєного злочинця);

інтенсивним і багаторазовим, що вимагає періоду адаптації до постійно діючих джерел стресу (несення служби у разі крайньої потреби, участь в бойових діях проти незаконних збройних формувань).

Також цей вплив характеризується різним ступенем раптовості, масштабності; може служити джерелом як об'єктивно, так і суб'єктивно обумовленого стресу (через недостатню досвідченість, психологічну невідповідність, низьку емоційну стійкість конкретного співробітника) [57–69].

Виділяють такі типи травматичних ситуацій:

Тип 1. Короткострокова, несподівана травматична подія

Одиничний вплив, що несе загрозу і вимагає переважаючих можливостей людини механізмів прийняття переможних рішень.

Ізольоване, досить рідкісне травматичне переживання.

Несподівана, раптова подія.

Подія залишає незгладимий слід у психіці людини, сліди в пам'яті носять більш яскравий і конкретний характер, ніж спогади про події, що відносяться до типу 2.

З більшим ступенем імовірності призводять до виникнення типових симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР): нав'язливої розумової діяльності, пов'язаної з цією подією, симптомів уникнення і високої фізіологічної реактивності. З більшим ступенем імовірності проявляється класичне повторне переживання травматичного досвіду. Швидке відновлення нормального функціонування рідко і малоімовірно.

Тип 2. Постійний і повторюваний вплив травматичного стресора – серійна травматизація або пролонгована травматична подія

В даному випадку мається на увазі варіативність, множинність, пролонгованість, повторюваність травматичної події або ситуації, передбачуваність.

Найбільш ймовірно, що ситуація створюється через злий намір.

Спочатку переживається як стан типу 1, але в міру того, як травматична подія повторюється, жертва переживає страх повторення травми.

Почуття безпорадності в запобіганні травми.

Для спогадів про такого роду подію характерна їх неясність і неоднорідність у силу дисоціативного процесу; згодом дисоціація може стати одним з основних способів подолання травматичної ситуації.

Результатом впливу травми типу 2 може стати зміна «Я-концепції» і образу світу людини, що може супроводжуватися почуттям провини, сорому і зниженням самооцінки.

Висока ймовірність виникнення довгострокових проблем особистісного та інтерперсонального характеру, що проявляється у відстороненості від інших, звуженні і порушенні лабільності та модуляції афекту.

Дисоціація, заперечення, відстороненість, зловживання алкоголем та іншими психоактивними речовинами може мати місце як спроба захисту від нестерпних переживань.

Призводить до того, що іноді позначають як комплексний ПТСР, або розлад, обумовлений впливом екстремального стресора. Відповідно, основу травми може скласти як одиничний стресогенний досвід, так і тривала стресова ситуація [70–84]. Порушення, що розвиваються після пережитої психічної травми, зачіпають всі рівні людського існування (фізіологічний, особистісний, рівень міжособистісної і соціальної взаємодії), призводять до стійких особистісних змін не тільки у людей, безпосередньо які пережили стрес, але і у очевидців, членів їх сімей.

Специфіка пережитих людиною стресових станів у бойовій обстановці виражається, перш за все, в їх інтенсивності. При цьому, чим вище інтенсивність бойового стресу, тим більша ймовірність деформації адаптаційних механізмів, тобто виникнення ПТСР.

Інтенсивність переживання бойового стресу залежить від взаємодії двох основних чинників:

- 1) сили і тривалості впливу на психіку військовослужбовця бойових стресорів;
- 2) особливостей реагування військовослужбовця на їх вплив.

Бойові стресори поділяються на специфічні та неспецифічні для бойової обстановки. Специфічні бойові стресори мають підвищений рівень стресогенності і включають:

ситуації, що загрожують життю і фізичному стану;

поранення, контузії, каліцтва, радіаційне опромінення, хімічне отруєння та інші наслідки застосування бойової зброї;

загибель близьких людей і товаришів по службі;

муки поранених і вмираючих;

загибель товаришів по службі і мирних громадян, в якій військовослужбовець звинувачує самого себе;

події, в результаті яких постраждали честь і гідність військовослужбовця;

фізичне знищення (особливо в перший раз) солдат противника.

До групи неспецифічних стресорів відносяться стресори, властиві як бойовій обстановці, так і іншим видам стресових ситуацій:

підвищений рівень перманентної потенційної загрози для життя;

тривала напружена діяльність;

тривала депривація основних біологічних і соціальних потреб;

різкі і несподівані зміни умов служби і життєдіяльності;

важкі екологічні умови життєдіяльності;

відсутність контактів з близькими;

неможливість змінити умови свого існування;

інтенсивні і тривалі міжособистісні конфлікти;

підвищена відповідальність за свої дії;

потенційна можливість фізичних і моральних страждань заради досягнення цілей, неясних для військовослужбовців.

Найбільш потужними або екстремальними стресорами є:

загроза власного життя, життя товаришів по службі, деяких категорій громадян (дітей, жінок, людей похилого віку);

втрати серед особового складу підрозділу;

попадання в «ситуацію заручника»;

застосування зброї, поразка чи смертельне поранення людини;

вплив специфічних факторів бойової обстановки (дефіцит часу, прискорення темпів дій, раптовість, невизначеність, новизна);

негаразди і позбавлення (нерідко, відсутність повноцінного сну, особливості водного режиму та харчування);

незвичайний для учасників війни клімат і рельєф місцевості (гіпоксія, спека тощо).

Особливий вплив на рівень прояву бойового стресу у конкретного співробітника правоохоронних органів чи військовослужбовця мають такі фактори, як: кількість перенесених їм поранень, контузій, отриманих травм, доз опромінення; обставини (якщо це мало місце) взяття його в полон, тривалість і умови перебування в полоні [85–94]. Значимість цих факторів істотно зростає, якщо співробітник правоохоронних органів, військовослужбовець не заохочений або нагороджений за мужні і героїчні вчинки, що мали місце, або якщо події, в яких брав участь співробітник правоохоронних органів, військовослужбовець, отримали негативну оцінку з боку командування, товаришів по службі або в повідомленнях засобів масової інформації.

Поряд з перерахованими факторами виділяються також деякі соціальні, етнічні, релігійні, сімейні та інші обставини, що додатково сприяють інтенсифікації проявів бойового стресу у співробітників правоохоронних органів і військовослужбовців. До них відносяться:

непопулярність війни в країні, громадянином якої є військовослужбовець, який бере участь в бойових діях;

наявність у військовослужбовця негативного досвіду переживання бойового стресу в минулому;

незначний особистий досвід вольової поведінки, яким він був у військовослужбовця в добойовій життєдіяльності;

належність учасника бойових дій до національності, етнічно близькій національності солдатів противника. Значення цієї обставини зростає, якщо військовослужбовець належить до національної меншини в своїй країні;

подібність або близькість віросповідання учасника бойових дій до віросповіданням солдатів противника [95–99]. Особливу значущість цей чинник набуває тоді, коли військовослужбовець відноситься до релігійної меншості в своїй країні;

належність учасника бойових дій до військовослужбовців жіночої статі;

складна з різних причин ситуація в родині військовослужбовця;

складне матеріальне і соціальне положення військовослужбовця і його близьких у своїй країні.

Особливостями взаємодії зазначених вище факторів обумовлюється характер прояву бойового стресу у різних військовослужбовців. Так, вони розрізняються:

інтенсивністю прояву – від станів підвищеної психічної напруженості до станів, що травмують психіку;

переважаючим рівнем прояву – фізіологічним, психофізіологічним, психологічним;

ступенем усвідомленості свого стану самим військовослужбовцем;

переважаючим проявом в тій чи іншій сфері особистості військовослужбовця – мотиваційній, емоційній, когнітивній, вольовій, поведінковій;

ступенем підконтрольності проявів бойового стресу самому військовослужбовцю;

рівнем впливу на психічний стан інших військовослужбовців;

тривалістю прояву;

впливом на ступінь психічної мобілізованості військовослужбовця – від гіпер- до гіпомобілізованості;

характером впливу на ефективність бойової діяльності – від підвищення до зниження її ефективності.

Механізми розвитку ПТСР у співробітників правоохоронних органів вивчені недостатньо, але можна констатувати, що:

по-перше, у певної частини особового складу розвиток хворобливих психопатологічних станів пов'язаний з психічною травматизацією у процесі несення служби в разі крайньої потреби;

по-друге, частина особового складу відчуває помітні психологічні проблеми, як у період безпосереднього впливу екстремальних факторів, так і в період реадaptaції до звичайних умов несення служби (наприклад, після повернення з відрядження в «гарячі точки»).

Причому, в останньому випадку мова не йде, як правило, про клінічно виражені прояви «дезаптації», що вимагають або негайної госпіталізації співробітника для стаціонарного психіатричного лікування, або звільнення його з правоохоронних органів за відповідною статтею. Порушення проявляються на психологічному (або поведінковому) рівні у вигляді зниженого настрою, тривожності, агресивності або «недисциплінованості», погіршення показників служби, зловживання спиртними напоями, внутрішньосімейних і міжособистісних конфліктів.

Дії співробітників правоохоронних органів в екстремальних та надзвичайних ситуаціях

Екстремальні та надзвичайні ситуації бувають найнесподіваніші, раптові, емоційно напружені. Тому співробітники правоохоронних органів мають бути готовими до цього і проявляти в цих ситуаціях психологічну стійкість, витримку, рішучість, а при виконанні дій у цих ситуаціях забезпечити власну безпеку, захистити себе від травм психологічної і фізичної властивості.

При пожежі

При виявленні пожежі (загоряння) на об'єкті, в житловому будинку наряд співробітників правоохоронних органів, який несе службу на маршруті патрулювання (посту) зобов'язаний:

а) негайно по радіозв'язку повідомити про це черговому по районному відділу поліції із зазначенням точної адреси, при можливості, слід телефонувати за номером органів пожежної безпеки і викликати пожежну частину;

б) оповістити при необхідності населення, співробітників об'єкта, мешканців будинку;

в) організувати гасіння пожежі (загоряння), для чого:

відключити електричні та інші побутові прилади (телевізор, праску, газову плиту), накрити ці прилади будь-яким щільним матеріалом (пальто, шинель, тощо). Якщо горить електропроводка – вивернути пробки або відключити щит, після цього постаратися збити вогонь. Підпалені гардини, скатертину скинути на підлогу і затоптати;

залучити оточуючих громадян для доставки води, гасіння вогню піском, землею, іншими підручними засобами;

для ліквідації пожежі використовувати внутрішні пожежні крани, вогнегасники, направляючи струмінь на палаючу поверхню, починаючи зверху. Горючі рідини водою не гасити – це лише збільшить осередок вогню. Залишаючи зону вогню, залишити пожежні крани відкритими;

організувати евакуацію громадян з небезпечних зон задимлення (обвалу, можливого вибуху тощо). В першу чергу слід вивести людей з верхніх поверхів, тому що дим завжди спрямовується вгору, а вогонь може перекрити шляхи виведення людей. У житлових будівлях, за можливістю, перевірити наявність дітей в інших приміщеннях (під ліжками, в шафах, інших затишних місцях);

- д) вжити заходів щодо встановлення причин виникнення пожежі, охорони місця події та затримання підозрюваних, встановлення свідків, очевидців;
- е) при наявності потерпілих викликати швидку допомогу направити їх в лікувальні установи;
- ж) нікого не допускати в палаючі будинки, крім осіб, залучених до ліквідації пожежі;
- з) після прибуття пожежних доповісти черговому і діяти за їх командами.

Якщо співробітники правоохоронних органів опинилися в палаючому, задимленому приміщенні будівлі, то їм необхідно:

закрити ніс і рот мокрою тканиною (хусткою, шарфом, ганчіркою), задимлені зони проходити нагнувшись якомога нижче, а при сильному димі пересуватися поповзом;

виходити з небезпечної зони, йдучи назустріч вітру (протягу);

не входити в небезпечну зону при поганій видимості (менше 10 м);

при знаходженні в ізольованому приміщенні верхніх поверхів, відрізаному від шляхів евакуації вогнем чи димом, закрити щілини вологими ганчірками, одягом, дихати нижніми шарами повітря. Вікна краще не відкривати, (відкрити лише тоді, коли прибула допомога). Якщо є балкон – вийти на балкон, прикрити двері і кликати на допомогу;

відкриваючи двері, перевірити, чи не нагрілися вони. Завжди є небезпека, що через відкриті двері вирвуться клуби диму і вогню. Тому двері відкривати повільно і обережно, сидячи навпочіпки або стоячи біля стіни поруч із дверима обличчям у протилежну сторону, щоб уникнути опіків;

спробувати покинути приміщення по пожежній драбині, через балкон, по мотузках, пов'язаних гардинах, простирадлу, предметах одягу (штани, сорочки, поясу тощо);

стрибати з вікон 2-го поверху можна лише переконавшись, що внизу немає небезпечних і таких, що стирчать, предметів, каменів. У цьому випадку перед стрибком слід зімкнути зуби (щоб не прикусити язика) і приземлитися на обидві ступні при напівзігнутих колінах, але не на п'яти і не на носки. Якщо є під рукою подушки, матраци, одяг, кинути їх на місце приземлення. Використовувати свій одяг, щоб прив'язавши його до рами вікна, знизити висоту стрибка або перебратися на більш низький поверх. Стрибки з більш високих поверхів небезпечні для життя.

Необхідно остерігатися обірваних проводів, у тому числі і після ліквідації пожежі. Опинившись біля такого проводу, вибиратися обережно. Щоб уникнути ураження електрострумом, застосовувати спосіб руху «нога до ноги», роблячи кроки обережно.

У зоні сильних промислових або лісових пожеж не наближатися до вогню, тому що виникає рух повітря в бік вогнища пожежі, утворюючи ефект затягування предметів у вогонь.

При загорянні одягу на людині

Одяг, волосся людини можуть спалахнути під час пожежі, ДТП, аварії на виробництві, спробі самоспалення тощо. В цьому випадку наряд співробітники правоохоронних органів зобов'язаний:

а) повідомити про те, що трапилось черговому по районному відділу поліції;

б) зупинити, покласти (при необхідності збити) потерпілого на підлогу (землю), обмежити його рухи, щоб вогонь не розгорявся і не переносився на інші частини тіла, одягу;

в) зняти палаючий одяг або збити полум'я шапкою, одягом, захищеними руками. Можна перекочувати людину (якщо вона не має сильних травм і опіків) по снігу, траві тощо. Якщо є ковдра, брезент, шинель, накидка (плащ-накидка), то збити полум'я можна шляхом накриття палаючих ділянок, при цьому стежити за тим, щоб потерпілий не задихнувся. Можливе використання снігу, води, водойм, вогнегасників;

г) при відсутності медпрацівників – надати першу допомогу: водою або чистим снігом охолоджувати 15–20 хв обпалені ділянки, що зменшує біль і запобігає набряку тканин. Щоб уникнути зараження не слід чіпати руками опіки, рани, мастити і присипати їх чим-небудь, не можна відривати частини одягу, що пристали до тіла, та інших речовин, протикати бульбашки;

накрити, перев'язати обпалені ділянки стерильною марлею, дати потерпілому дві таблетки анальгіну, амідопірину, напоїти теплою водою (чаєм); укрити, не роздягаючи, чистою тканиною і ковдрою, забезпечити спокій. Якщо виникне шок (різке збліднення, подих частий і поверхневий, пульс слабкий) терміново дати випити 20 крапель настоянки валеріани. При опіках очей зробити примочки з розчину: половину чайної ложки борної кислоти на склянку води (настоянка валеріани, борна кислота, спеціальні чарочки-ванночки для очей є в автомобільних аптечках);

д) при наявності можливості викликати швидку медичну допомогу, пожежну охорону, організувати доставлення потерпілого до лікувального закладу, вжити інших заходів щодо забезпечення інших невідкладних дій.

При виявленні осіб з пораненнями, травмами

При виявленні на маршруті патрулювання чи на об'єкті, що охороняється (квартирі), з яких надійшов сигнал «тривога», осіб з пораненнями (травмами) прибулий наряд співробітників правоохоронних органів має виконати наступні дії:

1. Повідомити про те, що трапилось, черговому по районному відділу поліції, вжити заходів щодо виявлення очевидців події (злочину), встановленню правопорушників і затриманню їх.

2. Звільнити потерпілого від дії травмувальних факторів:

звільнення від здавлюючого вантажу, автомобіля, важкого предмета;

витягування з води, розчину, рідини;

винос із загазованого приміщення;

гасіння одягу;

витяг з петлі чи іншого задушливого механізму;

відключення електрики, газу, пара, води;

зупинка механізму, обладнання;

винос із зони підвищеної або зниженої температури;

відкопування з завалу (піску, землі).

3. Оцінити ситуацію і стан потерпілого, характер і небезпеку травми, дії з порятунку. Дії співробітника правоохоронних органів, який опинився на місці події першим, багато в чому визначаються станом потерпілого, оскільки від цього залежить можливість і необхідність проведення інших дій оперативно-службового характеру. Загальним правилом є пріоритет життя і здоров'я людини перед іншими цінностями, цілями і завданнями. Тільки за умови, що життя потерпілого поза небезпекою або біля нього є більш кваліфіковані фахівці з надання допомоги, співробітник правоохоронних органів може перейти до виконання інших завдань.

Є ряд ознак, що дозволяють визначити критичний стан потерпілого, який потребує невідкладної допомоги:

відсутня або порушена свідомість, що з'ясовується шляхом розмови з потерпілим і його огляду;

шкірні покриття і слизові оболонки рота, очей синюшні, бліді;

пульс слабкий або відсутній (визначають по сонній артерії – на лівій стороні шиї, або на руці);

зіниці розширені;

дихання неправильне, поверхневе, людина хрипить, сильна кровотеча.

Якщо потерпілий без свідомості, то йому потрібно створити умови для нормального дихання (не допускати западання язика, удушення блювотними масами).

Постраждалого бажано посадити або укласти на підстилку, розстебнути одяг, створити приплив свіжого повітря, зігріти або охолодити (по ситуації), забезпечити спокій і спостереження, дати розчин настоянки валеріани (20 крапель).

Разом з тим навіть з переломами руки, легкими кульовими пораненнями, опіками ІІ ступеня деякі люди можуть самостійно чекати лікарської допомоги, і, отримавши від них необхідні дані про стан і те, що трапилось, співробітник правоохоронних органів може продовжувати свої службові та оперативні дії. Але через деякий час слід перевірити – чи надана їм медична допомога і вжити необхідних заходів щодо її прискорення.

Дії при виявленні трупа

При виявленні на маршруті патрулювання чи на об'єкті, що охороняється (квартирі), з яких надійшов сигнал «тривога», трупа прибулий наряд співробітників правоохоронних органів повинен:

1) повідомити про те, що трапилось, черговому районному відділу поліції, вжити заходів щодо виявлення очевидців події (злочину), встановленню осіб, які її вчинили, і затриманню їх;

2) встановити факт клінічної або незворотної смерті за такими ознаками:

а) клінічна смерть (є можливість повернути людину до життя):

відсутність дихальних рухів грудної клітки;

широкі зіниці, які не реагують звуженням на світло;

відсутність пульсації великих артерій (сонної, стегнової).

При наявності клінічної смерті постаратися, застосовуючи штучне дихання, повернути людину до життя.

б) необоротна смерть:
деформація зіниці при стисненні,
помутніння і висихання рогівки ока,
поява синьо-фіолетових трупних плям;
задубіння.

Переконавшись, у відсутності ознак життя, необхідно оцінити обстановку, бути обачним, тому що місце події може бути небезпечним.

При наявності ознак насильницької смерті, нічого на трупі і навколо нього не чіпати, не підпускати до місця події сторонніх громадян, дбати про безпеку слідів злочину.

Після прибуття оперативної групи компетентного органу доповісти старшому обставини події та вжиті заходи, діяти за його вказівкою.

Загроза вибуху

При отриманні повідомлення про загрозу вибуху або виявленні не розірваних авіабомб, снарядів, вибухових речовин, а також радіоактивних, хімічних та інших предметів, які становлять небезпеку для населення:

доповісти про подію черговому по районному відділу поліції і вжити заходів щодо оточення небезпечної зони (ясно видимими покажчиками), недопущення в неї людей і транспорту, організувати виклик до місця події аварійних або спеціальних служб, сприяти в евакуації і порятунку людей;

з'ясувати обставини передбачуваної події: місце, час, осіб, які мають до неї відношення, вид вибухового пристрою, характер можливих руйнувань тощо;

з урахуванням отриманої інформації організувати огляд місця (будівлі) з метою виявлення вибухового пристрою або інших предметів, які становлять небезпеку для населення. Діяти обережно і передбачливо;

вжити заходів щодо охорони виявленого вибухового пристрою, забезпечити евакуацію людей з небезпечної зони. Не допускати паніки, діяти холоднокровно. Після прибуття оперативної групи компетентного органу доповісти старшому групи про вжиті заходи і надалі виконувати його вказівки.

При виявленні обриву повітряних проводів високої напруги доповісти черговому і по можливості викликати на місце події аварійну бригаду.

Необхідно пам'ятати, що будь-який обірваний провід, який лежить на землі, може перебувати під напругою. Якщо такий провід виявлений у місцях руху транспорту і пішоходів, встановити шляхи об'їзду і обходу його, нікого не допускати до місця обриву.

При наявності постраждалих організувати надання їм невідкладної медичної допомоги. При цьому торкатися до обірваного проводу можна тільки, маючи на руках і ногах ізоляційний одяг (гумові рукавички і чоботи) або за допомогою струмонепровідних предметів (сухих дерев'яних предметів тощо).

Наближатися до потерпілого і виробляти його евакуацію із зони ураження необхідно дуже короткими кроками (п'ята однієї ноги повинна стикатися з носком іншої).

Після прибуття аварійної бригади надати їм допомогу в охороні зони обриву. Про усунення несправності і вжиті заходи доповісти черговому.

Витік газу

Виявивши по запаху або за іншими ознаками витік газу, необхідно:

доповісти черговому і по можливості викликати аварійну бригаду, вжити заходів щодо оповіщення громадян, які перебувають у зоні витоку газу, про небезпеку, категорично заборонити в небезпечній зоні запалювати сірники, запальнички, курити, включати або вимикати електромеханізми та прилади;

при необхідності організувати евакуацію громадян з небезпечної зони, якщо є постраждалі (які отруїлися газом, обпалені в результаті вибуху тощо), надати їм першу долікарську допомогу, повідомити черговому по можливості викликати швидку медичну допомогу, по прибуттю на місце аварійної бригади, повідомити черговому і діяти за його вказівкою.

Поява на вулицях тварин

а) вжити заходів щодо їх знешкодження або знищення;

б) якщо є потерпілі від укусів скажених тварин, негайно направити їх в лікувальні установи, записавши прізвища, адреси та інші відомості про них, при необхідності викликати швидку допомогу;

в) про подію і вжиті заходи доповісти черговому.

Загальні правила поведінки в зоні надзвичайного лиха, аварії, катастрофи

При проведенні аварійно-рятувальних робіт необхідно:

у критичних ситуаціях проявляти пильність, витримку і спокій. Діяти рішуче, команди і вказівки віддавати голосно і вимогливо. Припиняти паніку серед населення;

завжди мати під рукою рятувальні і страхувальні засоби, індивідуально-перев'язувальний пакет.

Бути готовим надати першу допомогу постраждалим;

у складних питаннях консультуватися з фахівцями. Опрацьовувати варіанти і підходи до вирішення завдання;

не працювати на воді при поганому самопочутті, втомі, нездужанні, без рятувального жилета і страхувального кільця з ременем;

не допускати у воді захватів з боку осіб, що зазнають лиха, зіткнення з мережами, проводами, водоростями;

у човні без необхідності не вставати, не переходити на берег або інший плавзасіб без жорсткого стикування бортів (причалу);

остерігатися працюючого крана, бульдозера, електропроводів, щитів, прихованих під водою предметів; натягнутих тросів і канатів.

При проведенні евакуації населення

Нагадувати про необхідність брати з собою речі першої необхідності, документи, цінності, продукти й напої на 2–3 дня. Допомогати в навантаженні речей, транспортуванні престарілих і хворих.

Забезпечити сприяння у виконанні правил інженерної та протипожежної безпеки. Всі квартири мають бути оглянуті, закриті й опечатані.

У випадках відмови громадян евакуюватися уникати конфліктів. Залучати для роз'яснювальної роботи сусідів, родичів.

При невиконанні вказівок про евакуацію до встановленого терміну роз'яснювати громадянам про можливість застосування сили для виконання рішень органів влади.

Окремі дії проводити при свідках, понятих, щоб уникнути необґрунтованих скарг про зникнення речей або документів. Дотримуватися законності.

При виникненні аварій і катастроф

Доповісти про все це черговому по районному відділу поліції. Вжити заходів щодо порятунку людей, майна, надання допомоги потерпілим і направлення їх у лікувальні установи. Організувати гасіння пожежі.

Не допускати сторонніх до місця події, крім осіб, залучених до ліквідації її наслідків.

Забезпечити охорону місця події до прибуття осіб, призначених для розслідування.

В необхідних випадках організувати залучення населення, транспорту та інших засобів для ліквідації наслідків надзвичайної події.

При повені, паводку

Доповісти про все це черговому по районному відділу поліції. Сповістити посадових осіб і населення про загрозу затоплення. Вжити заходів щодо порятунку людей і майна, при необхідності організувати евакуацію населення (в першу чергу дітей, жінок, людей похилого віку і хворих) і майна, надати допомогу постраждалим. Забезпечити порядок при переправі населення з затоплюваних районів. Організувати охорону майна, що залишилося без нагляду.

При епідемії

Доповісти про все це черговому по районному відділу поліції і оповістити посадових осіб медичних установ про факти захворювання.

Дотримуючись заходів особистої безпеки, забезпечити обмеження пересування людей, транспорту і прогону худоби в заражену зону.

Організувати охорону джерел водопостачання, вогнищ можливого зараження.

Забезпечити громадський порядок у місцях скупчення людей. Сприяти адміністративним органам у виконанні карантинних заходів.

Постійно взаємодіяти з працівниками санітарно-епідеміологічного нагляду, охорони здоров'я.

Дотримуватися особистої гігієни, підтримувати порядок і чистоту за місцем проживання і роботи.

У медичній установі зробити профілактичні щеплення, отримати необхідні засоби захисту та дезінфекції та інструкції про порядок користування ними.

При землетрусі

З'ясувати обстановку, встановити зв'язок з черговим по районному відділу поліції, іншими нарядами та працівниками поліції. Позначити місця, небезпечні для руху транспорту і пішоходів. Вжити заходів щодо порятунку людей і майна, надання допомоги потерпілим і направлення їх у пункти медичної допомоги, а також до локалізації та ліквідації пожежі.

Під час хуртовин, ураганів і снігових заметів

Доповісти обстановку на маршруті патрулювання (посту) черговому по районному відділу поліції, посилити спостереження за об'єктами, що охороняються, працездатністю засобів охоронно-пожежної сигналізації (ОПС), рухом транспорту і пішоходів, попереджати водіїв і громадян про небезпеку та необхідні заходи безпеки.

Надати допомогу постраждалим, які перебувають у безпорадному стані.

Сприяти в мобілізації працездатного населення і транспортних засобів для розчищення вулиць, доріг і занесених будинків.

Під час стрілянини в громадському місці

Наряд поліції, почувши стрілянину, повинен:

негайно повідомити про це черговому по районному відділу поліції і діяти за його вказівкою;

прийняти заходи з особистої безпеки і попередити оточуючих;

визначити, хто, звідки, куди стріляє, чи є загроза для життя оточуючих;

при необхідності перекрити рух, спрямований у небезпечну зону, надати допомогу пораненим, вивести людей з небезпечної зони або зажадати, щоб вони сховалися за стіною, деревом, колесом машини тощо.

для виявлення стріляючого, забезпечуючи особисту безпеку затримати його. При неможливості – блокувати до прибуття додаткових сил.

При отриманні поранення, травми

Повідомити про це черговому по районному відділу поліції, по можливості викликати швидку медичну допомогу, вжити заходів щодо самопорятунку:

затиснути рану рукою, при можливості зробити перев'язку, використовуючи індивідуальний пакет або чистий одяг;

розстебнути комір сорочки;

залишити небезпечну зону дії травмувальних факторів;

накласти джгут, використовуючи для цього хустку, ремінь, мотузку, рукав сорочки для зменшення крововтрати і болю від травмованих частин тіла;

менше рухатися;

звернутися за допомогою до громадян.

Професійна роль співробітників правоохоронних органів багатогранно впливає на особистість, пред'являючи до людини певні вимоги, перетворює її вигляд, як зовнішній, так і внутрішній.

Специфіка самої правоохоронної діяльності, складність умов її здійснення, психоемоційні і фізичні перевантаження сприяють порівняно швидкому розвитку професійної деформації особистості співробітника правоохоронних органів. У зв'язку з професійною необхідністю завжди йти назустріч небезпеці може настати звикання і зниження здатності адекватної оцінки власних можливостей.

Співробітник правоохоронних органів у процесі діяльності стикається зі складними завданнями, від вирішення яких іноді залежить життя і здоров'я громадян, він схильний до різних психологічних стресів, багатостороннього соціального контролю. Професійна діяльність співробітників правоохоронних органів дуже важлива для суспільства, вона соціально значуща, але, на жаль, має низький статус у зв'язку зі сформованими в нашому суспільстві пріоритетами і стереотипами.

Справжній професіонал служби з підтримки правопорядку формується тільки на основі морального вдосконалення при збереженні відданості своїй справі, почуття моральної задоволеності від своєї роботи, при обов'язковій наявності морального «стрижня» повсякденної поведінки.

Співробітники правоохоронних органів у своїй професійній діяльності покликані сприяти адаптації громадян до дотримання морально-правових норм, встановлених у суспільстві. Звідси виникає важливість і необхідність звернення до знань в області моралі, які допоможуть у професійній діяльності більш точно орієнтуватися в морально-психологічній обстановці, правильно кваліфікувати як свою поведінку, так і дії інших людей, проникати в систему їх мотивації, піддавати критичному перегляду застарілі погляди.

Праця співробітників правоохоронних органів відрізняється різноманітністю і складністю вирішуваних завдань, тому кожне з них пред'являє до своїх суб'єктів ряд характерних моральних вимог, поступово накладаючи на їх моральну культуру свій специфічний відбиток.

Моральну сутність праці визначає перш за все те, що вона є основною умовою людського існування, головною сферою життя суспільства. Тому суспільна корисність праці співробітника правоохоронних органів – це головний показник його моральної цінності і джерело моральних відносин, які складаються в процесі даної діяльності.

Висновок. Бойовий хортинг – національний професійно-прикладний вид спорту правоохоронних органів України сприяє підготовці співробітників для виконання службово-бойових завдань в екстремальних умовах. За своїм фаховим призначенням співробітники правоохоронних органів покликані насамперед захищати життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, інтереси суспільства і особистості від злочинних та інших протиправних посягань. При цьому вони наділені правом застосування вимушених заходів примусу. Якщо співробітник неграмотно користується цими заходами примусу, використовує незаконні засоби (фізичний і психологічний тиск, погрози, шантаж тощо), то він сам переступає закон і його діяльність втрачає свій моральний і правовий характер. Не можна порушувати закон, не порушуючи моралі. Порушення закону тягне також порушення моральних норм і принципів.

Саме тому бойовий хортинг впроваджує технології підготовки співробітників правоохоронних органів, коли оцінка особового складу підрозділів правоохоронних органів, їх службової діяльності буде позитивною в тому випадку, якщо ця діяльність відповідатиме духу національних традицій, нормам моральності, укоріненим серед людей в українському суспільстві.

Таким чином, з усього вищевикладеного ми приходимо до висновку про те, що основною метою діяльності співробітників правоохоронних органів є запобігання правопорушенням та надзвичайним подіям. Діяльність будується відповідно до принципів поваги прав і свобод людини і громадянина, законності, гуманізму, гласності. Діяльність співробітників правоохоронних органів проходить в умовах конспірації і необхідності збереження службової таємниці. Дисципліна в правоохоронних органах ґрунтується на високій свідомості, переконаності і глибокому розумінні своїх завдань кожною особою особового складу.

Дисципліна досягається вихованням у співробітників моральних і ділових якостей, підтриманням законності і порядку. Особовий склад зобов'язаний служити Батьківщині, дотримуватися законності, проявляти пильність, з повагою ставитися до старших.

Також слід визнати, що для успішного виконання посадових обов'язків, співробітник незалежно від його діяльності, має володіти певним набором комунікативних, пізнавальних, інтелектуальних якостей, а також певними емоційними і вольовими якостями.

Важливо також сказати, що співробітникам правоохоронних органів, які активно займаються бойовим хортингом, необхідно уміти виконувати свої професійні обов'язки в екстремальних умовах, в стані підвищеної психічної напруженості. Робота в таких умовах є серйозним випробуванням фізичного і психічного здоров'я співробітників, критичною перевіркою ступеня їх професійної надійності та компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадьора С. М. Бойовий хортинг у впровадженні науково-методичної літератури з рекреації і фізичної реабілітації спортсменами підліткового та студентського віку / С. М. Бадьора, Е. А. Єрмоєнко, М. В. Тимчик, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць. – 2018. – Вип. 9. – С. 190–199.
2. Біла В. Р. Бойовий хортинг у програмі навчання і професійно-прикладної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей закладів вищої освіти України / В. Р. Біла, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Гришук, О. А. Бухтіяров // Теорія

- і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2019. – Вип. 11. – С. 6–19.
3. Буток О. В. Бойовий хортинг як засіб фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів / О. В. Буток, Е. А. Єрмоєнко, С. І. Болтівець, В. Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 220–231.
4. Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг – система національно-патріотичного виховання дітей та молоді / О. А. Бухтіяров, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток, В. Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2018. – Вип. 9. – С. 61–70.
5. Вишницький І. О. Застосування прийомів боротьби у різних видах єдиноборств / І. О. Вишницький, Е. А. Єрмоєнко // *Збірник наукових статей*. – Дніпро : ДДІФКіС, 1996. – С. 57–72.
6. Довгань Н. Бойовий хортинг як інструмент соціалізації студентів закладів вищої освіти / Н. Довгань, Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 177–186.
7. Дородний Л. М. Оволодіння технікою боксу для успішної тренувальної діяльності у спортивних єдиноборствах / Л. М. Дородний, Е. А. Єрмоєнко // *Збірник наукових статей*. – Дніпро : ДДІФКіС, 1996. – С. 178–185.
8. Ерёмєнко Э. А. Воспитание настойчивости у детей 6–7 лет в процессе занятий хортингом / Э.А. Ерёмєнко // *Сибирский педагогический журнал : научное периодическое издание*. – Новосибирск, 2013. – № 6. – С. 209–213.
9. Ерёмєнко Э. А. Хортинг – философия украинского единоборца / Э. А. Ерёмєнко // *Боевые искусства – ключи к совершенству*. – 2012. – № 6. – С. 4–5.
10. Єрмоєнко В. Засоби профілактики основних стоматологічних захворювань у студентів, курсантів, спортсменів бойового хортингу та співробітників правоохоронних органів / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2018. – Вип. 9. – С. 116–126.
11. Єрмоєнко В. Медичне обслуговування спортивних змагань з бойового хортингу та медико-педагогічний контроль за станом здоров'я учасників / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 232–250.
12. Єрмоєнко В. Медичне обслуговування спортивних змагань з хортингу / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // *Хортинг – національний бренд України у світі: олімпійська перспектива : матер. другою міжнар. наук.-практ. конф. до 10-річчя заснування хортингу, 23–24 березня 2019 р. ; ред. кол. : Пашко П. В. (голова) [та ін.] / Мін-во освіти і науки України, Мін-во молоді та спорту України, Ун-т ДФС України [та ін.]*. – К. : Видавець Паливода А. В., 2019. – С. 156–171.
13. Єрмоєнко В. Стоматологічне здоров'я дітей та молоді як чинник спортивних успіхів у бойовому хортингу / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2017. – Вип. 8. – С. 96–111.
14. Єрмоєнко В. Стоматологічне здоров'я спортсменів бойового хортингу у процесі тренувальної та змагальної діяльності / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 103–120.
15. Єрмоєнко Е. Бойовий хортинг – національний бренд України у світі / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 29–54.
16. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі фізичного виховання студентів і курсантів / Е. А. Єрмоєнко, В. В. Чмелюк, В. Р. Біла, В. Л. Гришук // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]*. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 52–60.
17. Єрмоєнко Е. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2018. – Вип. 9. – С. 32–41.
18. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]*. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.
19. Єрмоєнко Е. Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 55–70.
20. Єрмоєнко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Едуард Анатолійович Єрмоєнко. – К., 2016. – 222 с.
21. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць*. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. – Вип. 10 (118) 19. – С. 49–56.
22. Єрмоєнко Е. Виховна система бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2018. – Вип. 9. – С. 161–177.
23. Єрмоєнко Е. А. Виховний потенціал та філософська основа бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]*. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 147–157.
24. Єрмоєнко Е. А. Відкрита заява Едуарда Єрмоєнка про заснування хортингу – національного виду спорту України 17 липня 2008 року / Е. А. Єрмоєнко // *Мін-во України у справах сім'ї, молоді та спорту*. Київ : Тренерська рада, 2008. – 7 с.

25. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / Нац. академія педагогічних наук України, Ін-т проблем виховання НАПН України, Українська федерація хортингу. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 1. – С. 10–19.
26. Єрмоєнко Е. А. Вплив здоров'я на біомеханічні показники серця спортсменів вищої кваліфікації за результатами даних ехокардіографії / Е. Єрмоєнко, В. Чибісов, О. Говоруха, Ю. Рейдерман // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2015. – Вип. 4. – С. 92–103.
27. Єрмоєнко Е. А. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.
28. Єрмоєнко Е. А. Декларація хортингу у світі / Е. А. Єрмоєнко // Колегія Мін-ва України у спр. сім, мол. та сп. : Київ, 2008. – 12 с.
29. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.
30. Єрмоєнко Е. А. Засоби та методи позитивного впливу хортингу на формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 7. – С. 120–131.
31. Єрмоєнко Е. А. Застосування спеціальних фізичних вправ у процесі виховання наполегливості у школярів 6–7 років під час секційних занять хортингом в загальноосвітніх навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України за 2013 рік / [за ред. І. Д. Беха, О. В. Мельника]. – К., 2014. – Вип. 1. – С. 325–327.
32. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць.* К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.
33. Єрмоєнко Е. Концепція розвитку бойового хортингу в Україні / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 71–81.
34. Єрмоєнко Е. А. Медико-біологічні основи впливу бойового хортингу на організм людини / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2019. – Вип. 11. – С. 121–136.
35. Єрмоєнко Е. А. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.
36. Єрмоєнко Е. А. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 123–134.
37. Єрмоєнко Е. Методика викладання бойового хортингу для студентів та курсантів закладів вищої освіти правоохоронної спрямованості / Е. Єрмоєнко, В. Чмелюк, В. Грищук, С. Бадьора. // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 196–219.
38. Єрмоєнко Е. Методика викладання бойового хортингу у закладах вищої освіти / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 147–163.
39. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гуртка, курсу за вибором з оздоровчого хортингу для 10–11 класів: навч.-метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2019. – 300 с.
40. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи «Хортинг» для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
41. Єрмоєнко Е. Навчальна програма факультативу для учнів старших класів «Бойовий хортинг» / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 178–189.
42. Єрмоєнко Е. Основоположні принципи бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 22–31.
43. Єрмоєнко Е. Поясна система та підвищення кваліфікації спортсменів бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 200–213.
44. Єрмоєнко Е. А. Практичний матеріал програми хортингу для виховання наполегливості у дітей 6–7 років. *Актуальні проблеми фізичної культури та спорту (IV науковий напрям: проблеми здоров'я різних верств населення) : зб. наук. праць ДНДІФКіС. К. 2013. № 28 (3) – С. 69–74.*
45. Єрмоєнко Е. А. Силова підготовка школярів 14–17 років на уроках фізичної культури з елементами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко, С. І. Болтівець, І. В. Суліма, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 158–165.
46. Єрмоєнко Е. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 188–205.
47. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навчально-методичний посібник. – К. : Паливода А. В., 2009. 227 с.

48. Єрмоєнко Е. Тренування спортсменів бойового хортингу на етапі підготовки до головних змагань / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 251–260.
49. Єрмоєнко Е. Філософія бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 82–104.
50. Єрмоєнко Е. Формування фізичної культури та цінностей здорового способу життя студентської молоді як передумова спортивних успіхів у бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 261–274.
51. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської молоді засобами хортингу : метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. К. : Паливода А. В., 2017. 440 с.
52. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді на заняттях хортингом у навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 6. – С. 115–123.
53. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
54. Зубалій Н. П. Психологічні та соціальні основи виховання особистості у системі бойового хортингу / Н. П. Зубалій, М. Д. Зубалій, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 122–129.
55. Івашковський В. В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. В. Івашковський, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.
56. Литвиненко А. М. Бойовий хортинг у методиці вдосконалення силових якостей спортсменів різного віку / А. М. Литвиненко, Е. А. Єрмоєнко, О. І. Остапенко, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 214–222.
57. Лях В. Інноваційні підходи у боротьбі «Лави на лаву» з учнями козацьких класів і спортсменів бойового хортингу / В. Лях, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 164–176.
58. Остапенко О. І. Бойовий хортинг як засіб формування в школярів фізичних здібностей як основи тверезого способу життя в майбутній життєдіяльності / О. І. Остапенко, М. Д. Зубалій, Е. А. Єрмоєнко, М. В. Тимчик // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 166–172.
59. Параниця С. П. Бойовий хортинг – фундаментальний осередок воїнських традицій української землі. / С. П. Параниця, Е. А. Єрмоєнко, Г. А. Коломоєць, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 105–115.
60. Петрович Ж. В. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у школярів і студентів / Ж. В. Петрович, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 34–45.
61. Петрович Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрович, Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2016. – 544 с.
62. Присяжнюк С. І. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. І. Присяжнюк, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.
63. Пустолякова Л. Бойовий хортинг у системі навчання фізичних вправ загального розвитку та спеціально-підготовчих вправ на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти / Л. Пустолякова, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 187–195.
64. Сичов С. О. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. О. Сичов, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.
65. Суліма І. В. Бойовий хортинг – національний вид спорту і школа підготовки українського воїна / І. В. Суліма, Е. А. Єрмоєнко, К. М. Кукушкін, С. С. Полторацький // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2019. – Вип. 11. – С. 71–82.
66. Тимчик М. В. Хортинг як засіб виховання наполегливості в молодших школярів / М. В. Тимчик, Е. А. Єрмоєнко // *Фізичне виховання в рідній школі*. – Вип. 1. – К.: Педагогічна преса, 2014. – С. 38–41.
67. Федорченко Т. Бойовий хортинг як система морально-етичного виховання особистості / Т. Федорченко, Е. Єрмоєнко, І. Суліма, С. Полторацький // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 42–51.
68. Хатько А. В. Бойовий хортинг у системі фізичного виховання студентів і курсантів / А. В. Хатько, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Гришук, О. О. Ляховець // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 47–53.
69. Badiora, S. M., Yeromenko, E. A., Tymchuk, M. V., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortynng u vprovadzhenni naukovo-metodychnoi literatury z rekreatsii i fizychnoi rehabilitatsii sportsmeniv pidlitkovoho ta studentskoho viku* [Combat horting in the introduction of scientific and methodological literature on recreation and physical rehabilitation by adolescent and student athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynngu*: Issue 9 (pp. 190–199). Kyiv: Palyvoda A. V.
70. Bila, V. R., Yeromenko, E. A., Gryshchuk, V. L., Bukhtiyarov, O. A. *Boyovyi khortynng u program navchannia i profesiyno-prukladnoi pidgotovky kursantiv pravookhoronnykh spetsialnostei zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy* [Combat

horting in the program of training and professional and applied training of cadets of law enforcement specialties of higher education institutions of Ukraine]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 11 (pp. 6–19). Kyiv: Palyvoda A. V.

71. Bukhtiyarov, O. A., Yeromenko, E. A., Butok, O. V., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng – systema natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditey ta molodi* [Combat horting is a system of national-patriotic education of children and youth]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 61–70). Kyiv: Palyvoda A. V.

72. Ivashkovskiy, V. V., Yeromenko, E. A. (2017). *Psykhomotoryka ta psykho-fiziologichni osoblyvosti pidgotovky sportsmeniv boyovogo khortyngu* [Psychomotor skills and psycho-physiological features of training of combat horting athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 130–138). Kyiv: Palyvoda A. V.

73. Lytvynenko, A. M., Yeromenko, E. A., Ostapenko, O. I., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng u metodytsi vdoskonalennia sylovykh yakosteï sportsmeniv riznogo viku* [Combat horting in the method of improving the strength of athletes of different ages]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 214–222). Kyiv: Palyvoda A. V.

74. Ostapenko, O. I., Zubaliy, M. D., Yeromenko, E. A., Tymchyk, M. V. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib formuvannia v shkoliariv fizychnykh zdibnostei yak osnovy tverezogo sposobu zhyttia v maybutniy zhyttediyalnosti* [Combat horting as a means of forming physical abilities in schoolchildren as the basis of a sober lifestyle in future life]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 166–172). Kyiv: Palyvoda A. V.

75. Paranytsia, S. P., Yeromenko, E. A., Kolomojets, H. A., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng – fundamentalnyi oseredok voïnskykh tradytsiy ukrainskoi zemli* [Combat horting is a fundamental center of military traditions of the Ukrainian land]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 102–111). Kyiv: Palyvoda A. V.

76. Petrochko, Zh. V., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib vykhovannia patriotyzmu u shkoliariv i studentiv* [Combat horting as a means of educating patriotism in schoolchildren and students]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 34–45). Kyiv: Palyvoda A. V.

77. Petrochko, Zh. V. & Yeromenko, E. A. (2016). *Khortynh – shkola syly i tchesti yunoho ukrainsia* [Horting is the school of power and honor of young Ukrainian]. Kyiv: Palyvoda A. V.

78. Prysiazhniuk, S. I., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng ta problema aktyvnogo vidpochynku sportsmeniv u rizni vikovi periody* [Combat horting and the problem of active recreation of athletes at different ages]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 206–218). Kyiv: Palyvoda A. V.

79. Sychov, S. O., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng ta osoblyvosti optymizatsii upravlinnia atletychnym trenuvanniam u protsesi sportyvnoi diyalnosti* [Combat horting and features of optimization of athletic training management in the process of sports activity]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 219–225). Kyiv: Palyvoda A. V.

80. Savchenko A. Combat horting – educational practice for young people / A. Savchenko, E. Yeromenko // *Теорія і методика хортингу*. – 2017. – Вип. 8. – С. 88–95.

81. Tymchyk, M. V. & Yeromenko, E. A. (2014). *Khortynh yak zasib vykhovannia napolehlyvosti u molodshykh shkoliariv* [Horting as a means of educating persistence in primary schoolchildren]. In *Fizychno vykhovannia v ridniï shkoli: Issue 1*. Kyiv: Pedagogichna presa.

82. Yeromenko, E. A., Chmeliuk, V. V., Bila, V. R., Gryshuk, V. L. (2018). *Boyovyi khortyng u systemi fizychnogo vykhovannia studentiv i kursantiv* [Combat horting in the system of physical education of students and cadets]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 52–60). Kyiv: Palyvoda A. V.

83. Yeromenko, E. A. (2018). *Boyovyi khortyng yak efektyvnyi zasib viyskovo-patriotichnoho vykhovannia shkoliariv i studentiv* [Combat horting as an effective means of military-patriotic education of schoolchildren and students]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 31–39). Kyiv: Palyvoda A. V.

84. Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib optymizatsii funktsionalnoi pidgotovky studentiv I kursantiv spetsializovanykh zakladiv vyschoi osvity ta spivrobotnykiv pravoohoronnykh organiv* [Combat horting as a means of optimizing the functional training of students and cadets of specialized higher education institutions and law enforcement officers]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 19–33). Kyiv: Palyvoda A. V.

85. Yeromenko, E. A. (2016). *Education of persistence in 6–7-year-old schoolchildren during horting training*: PhD dissertation. Kyiv: Palyvoda A. V. 222 p.

86. Yeromenko, E. A. (2017). *Formuvannia tsinnoctei zdorovoho zhyttia uchnivskoi molodi zasobamy khortynhu* [Formation of values of a healthy life of student's youth by means of horting]. Kyiv: Palyvoda A. V. p. 440.

87. Yeromenko, E. A. (2016). *Formuvannia tsinnoctei zdorovoho zhyttia uchnivskoi ta studenskoï molodi na zaniattiakh khortynhom u navchalnykh zakladakh* [Formation of values of healthy life of schoolchildren and student youth at Horting classes in educational institutions]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka horyngu*: Issue 6 (pp. 115–123). Kyiv: Palyvoda A. V.

88. Yeromenko, E. A. (2014). *Khortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Horting – the national sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A. V. [in Ukrainian].

89. Yeromenko, E. A. (2017). *Medyko-biologichni ta morfofunktsionalni osoblyvosti boyovogo khortyngu u protsesi vykhovannia fizychnoi kultury ta osnov zdorovia studentiv* [Medico-biological and morphofunctional features of combat horting in the process of educating physical culture and basics of student health]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 112–121). Kyiv: Palyvoda A. V.

90. Yeromenko, E. A. (2018). *Medyko-fiziologichni tsinnyky samokontrolyu za fizychnym navantazhenniam na trenuvanniakh z boyovogo khortyngu u protsesi vykhovannia fizychnoi kultury studentiv* [Medical and physiological factors of self-control over physical activity during combat horting training in the process of educating students' physical culture]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu: Issue 9* (pp. 123–134). Kyiv: Palyvoda A. V.
91. Yeromenko, E. A. (2018). *Navchalna prohrama fakultatyvu dlia uchniv starshykh klasiv «Boyovyi khortyng»* [Elective curriculum for high school students «Combat Horting»]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu: Issue 9* (pp. 172–183). Kyiv: Palyvoda A. V.
92. Yeromenko, E. A. (2018). *Osnovopolozhni pryntsypy boyovogo khortyngu* [Basic principles of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu: Issue 9* (pp. 22–31). Kyiv: Palyvoda A. V.
93. Yeromenko, E. A., Boltivets, S. I., Sulima, I. V., Yeromenko, V. E. (2017). *Sylova pidgotovka shkoliariv 14–17 rokiv na urokakh fizychnoi kultury z elementamy boyovogo khortyngu* [Strength training of schoolchildren aged 14–17 in physical education lessons with elements of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu: Issue 8* (pp. 158–165). Kyiv: Palyvoda A. V.
94. Yeromenko, E. A. (2017). *Systema fizychnoho vykhovannia sportsmeniv boyovogo khortyngu* [The system of physical education of combat horting athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu: Issue 8* (pp. 187–205). Kyiv: Palyvoda A. V.
95. Yeromenko, E. A. (2009). *Trenuvannia v khortynhu* [Training in Horting]. Kyiv: Palyvoda A. V.
96. Yeromenko, E. A. (2018). *Vykhovna systema boyovogo khortyngu* [Educational system of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu: Issue 9* (pp. 156–171). Kyiv: Palyvoda A. V.
97. Yeromenko, E. A. (2016). *Zasady formuvannia tsinnosti zdorovogo zhyttia uchnivskoi ta studentskoi molodi zasobamy khortyngu* [Principles of forming the values of a healthy life of pupils and students by means of horting] *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Seris No 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works. – K.: Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University. – Issue 10 (80) 16. – P. 38–44.*
98. Yeromenko, E. A. (2019). *Znachymist tsinnosti fizychnoi kultury ta osnov zdorovya dlya studentiv i kursantiv, yaki zaymayutsya boyovym khortyngom* [Importance of values of physical culture and bases of health for students and cadets who are engaged in combat horting] *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Seris No 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works. – K.: Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University. – Issue 11 (119) 1. – P. 71–79.*
99. Zubaliy, N. P., Zubaliy, M. D., Yeromenko, E. A., Yeromenko, V. E. (2017). *Psykhologichni ta sotsialni osnovy vykhovannia osobystosti u systemi boyovogo khortyngu* [Psychological and social bases of personality education in the system of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu: Issue 8* (pp. 122–129). Kyiv: Palyvoda A. V.

Yeromenko E. A.

University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine

Application of specialized methods of combat horting to prepare law enforcement officers to act in extreme situations

***Abstract.** This article describes the features of the application of specialized techniques of combat horting to prepare law enforcement officers to act in extreme situations, analyzes the types of law enforcement activities and actions of law enforcement officers in extreme conditions using modern national sport of combat horting and approaches to determining the essence, content and tasks of professional activity of militiamen. The directions of education and improvement of physical and moral and ethical qualities of law enforcement officers in the process of service are considered. The need to increase technical and tactical, functional preparedness is emphasized. Elements of formation of combat readiness for actions in extreme and special complicated conditions are allocated. The technical characteristics of the equipment of law enforcement officers are considered. Recommendations are offered for confident actions of employees in case of fire, danger of explosion, gas leakage, blockage of buildings, collision with a criminal who shoots with a firearm, etc. The directions of increase of functional, tactical, psychological preparation and improvement of technical skills through improvement of physical qualities are shown: force, endurance, speed, dexterity, flexibility. Methodical recommendations for adjusting the program of physical and functional training of law enforcement officers in the process of combat horting and in combat conditions are provided.*

Key words: specialized methods of combat horting, actions in an extreme situation, combat horting, law enforcement agencies, employees.

Наукове видання

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

(українською та англійською мовами)

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

14–15 листопада 2019 р., м. Ірпінь, Університет ДФС України

Колектив авторів
Друкується в авторській редакції

Упорядник: Е. А. Єрмоєнко

Підписано до друку 25.11.2019 р.
Формат 84x108/16
Умов. друк. арк. 171,68

Папір офсетний
Друк офсетний
Гарнітура Times

Зам. № 0231
Наклад 50 пр.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром Університету ДФС України.
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції (серія ДК № 5104 від 20.05.2016 р.)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**